

u Srbiji. Prvi kontinuitet jeste u tome što su te institucije neprekidno podrivane i potkopavane, i to pre svega od same vlasti, jer vlast u institucijama nikada nije videla zaštitu zakona, prava i osnovu demokratije, nego je samo videla svoj problem. Dakle, nešto što njih sprečava da vladaju onako kako bi inače to najviše voleli. Onda vidimo da nijedna institucija nije radila svoj, pa makar i takvim ustavom predviđen posao. Toga smo itekako svi bili svesni i to je jedan od ključnih problema dvehiljaditih godina, što nijedna institucija nije radila ono što je bilo potrebno. Svi smo znali da skupština samo nešto izglasava, da se tu ništa ne raspravlja i ništa ne odlučuje zaista. Pritom je i glasala vrlo sporo. Strašni su podaci da je za deset godina izglasana samo osmina evropskih zakona koji su potrebni za integracije itd. Svi smo bili svesni da vlada, a naročito vlada Mirka Cvetkovića, nije vladala, što bi kao trebalo da je njen posao. Svi smo svesni da sudstvo ni pre reforme, a pogotovo posle reforme, nema nikakav autoritet i da vi ne biste otišli da prijavite ni lopova sudu, jer znate da se tu nikada ništa neće desiti. I na kraju, tu je institucija predsednika koja je ključno srušila sve druge institucije, jer je predsednik, koji je istovremeno protivustavno bio i predsednik svoje stranke, vladao negde sa nekim ljudima koje niko nije video i koji nikome nisu bili odgovorni. Donosili su neke odluke bez tzv. transparentnosti. I ponovo su napravili ono o čemu smo mnogo puta govorili u Pešcaniku, tu partijsku državu koja je suprotnost pravnoj državi. Nećemo se sada vraćati na analizu šta sve znači partijska država, mnogo puta se to dokazivalo, ali je neophodno makar da se kaže da partijska država ne razara samo državu. Partijska država dubinski razara društvo, zato što je to najdublja korupcija u društvu. Partijska država stvara kod pojedinaca ili grupa utisak da će pomoću svoje stranke da napreduju, odnosno partijska država stvara taj privid socijalne mobilnosti i društvene promene, pa da ćete vi iz malog mesta preći u veće mesto, iz većeg mesta stići do Beograda itd. Dakle, to je ta ključna korupcija društva koja je na kraju pojela i državu i društvo. U tim uslovima nedovršenog pravnog okvira, nikad napravljenih institucija, naravno da nije mogao da se pomeri ni još jedan važan demokratski element, a to je politička kultura. Politička kultura je upravo jedan od procesa dugog trajanja i to je element koji omogućava funkcionisanje institucija i implementaciju dobrih zakona. Ta politička kultura ostala je tamo gde je bila 1990, tamo gde je bila 1945, tamo gde je bila 1918. ili 1903. ili 1878. godine. U svim tačkama u kojima bismo mogli taj seizmograf kojim merimo te dubinske eventualne promene društvene istorije da osetimo, videli bismo da se tu ništa nije promenilo i da je ta politička kultura i dalje ostala antipluralna, da ona i dalje u drugom, pogotovo u slabijem, pogotovo u manjini, vidi neprijatelja, da je to i dalje politička kultura koja je ponizna prema vlastima i bahata prema slabima i da je to i dalje politička kultura u kojoj je glavni cilj uraditi nešto mimo pravila, mimo zakona, preći preko reda, ismevati red, istinu, poštenje, kao da su glupost i naivnost.

Sad se postavljaju ključna pitanja, dakle, koji su to faktori zbog kojih nije uspostavljeno sve ovo o čemu sam govorila da nije uspostavljeno. Dakle, koji su to uslovi zbog kojih nije napravljen ustav, pravni okvir, institucionalni okvir i sadržaj na kraju tih institucija. Naravno da je mnogo takvih faktora i naravno da ni mnoge knjige, a kamoli mi danas, ne bismo time mogli da se bavimo. Ali usudiću se da kažem da je jedan faktor presudan i da zapravo postoji činjenica, takođe lako utvrdiva istorijski, da ni elite, ni društva nikada od 1804. do danas nisu prihvatile granice države u kojoj žive i da se nikada nisu pomirile sa teritorijom na kojoj se ta država nalazi. Prema tome, ta država je nedovršena u suštinskom, pravnom i institucionalnom smislu. Za nju se stalno govori da je nedovršena, jer granice nisu tamo gde se zamišlja da bi trebalo da budu. Takvo vreme nastaje odmah posle Prvog srpskog ustanka, kada su prve Karađorđeve čete upale u Bosnu i Hercegovinu s nadom i verom da će odmah